

“Jeg har det her greveligt godt”

H.C. Andersen og familien Moltke til Bregentved

af forskningsstipendiat, cand.phil. Kirsten Dreyer, Det Kongelige Bibliotek

Blandt de mange adelsfamilier, man kan møde i det store registerbind til Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs udgave af H.C. Andersens dagbøger, er slægten Moltke, der er fyldigt repræsenteret med ni spalter ud af de knap 800, der udgør hele det store registerbind. Ikke mindre end 74 forskellige medlemmer af slægten Moltke opregnes. Hvis registret også havde registreret kvinder, der var født Moltke, ville det givetvis være blevet endnu større. Eksempelvis kunne man have øget det til mere end ti spalter, for Andersens gode veninde Henriette Scavenius på herregården Basnæs, der kommer ind på en suveræn førsteplads blandt de mange godser, han gæstede i årenes løb, var født komtesse Moltke til Espe.

Mange af disse medlemmer af slægten Moltke nedstammede fra en eneste mand, Frederik 5.s overhofmarskal Adam Gottlob Moltke (1710-92), der var gift to gange. I sit første ægteskab med Christiana Friderica von Brüggemann fik han 13 børn, hvoraf tre døde som små, og i det andet med Sophia Hedwig Raben, som han indgik i en alder af 50 år, kom yderligere ti til, hvoraf dog fem døde som små. Men de to ægteskaber og de mange børn betød faktisk, at Andersens gode ven Gebhard Moltke-Hvitfeldt (1764-1851) var søn af A.G. Moltke, medens hans anden gode ven, A.W. Moltke til Bregentved (1785-1864) og Henriette Scavenius

C.A. Jensen: Portræt af H.C. Andersen, 1836. (Odense Bys Museer / H.C. Andersens Hus).

(1819-98) begge var børnebørn af A.G. Moltke. Dermed forklarer det også det store antal medlemmer af slægten Moltke, der optræder i dagbøgerne.

Nogle af dem kendte han kun flygtigt, men andre blev nære venner eller bekendte, og han gæstede også deres respektive godser og herregårde en eller flere gange, som det var tilfældet med Bregentved, hvor han især kom i 1840'erne.

Adam Wilhelm Moltke overtog godset ved sin faders, Joachim Godske Moltkes død i 1818. Han var uddannet jurist og nogle år dommer i Højesteret, inden han blev ansat i det, der svarer til Finansministeriet i vore dage. I 1831 blev han udnævnt til finansminister og gehejmestatsminister, og i 1848 kulminerede hans politiske karriere, da han blev leder af Martsministeriet samtidig med, at han forblev finansminister. Da Martsmini-

steriet afløstes af Novemberministeriet samme år fortsatte han som premierminister, som det hed, og det blev ham, der underskrev Grundloven i 1849. I juli 1851 dannede han sit tredje ministerium, og sad frem til slutningen af januar 1852, selv om han egentlig ikke var den fødte leder og desuden ret så konservativ i forhold til tidens ideer. Det samme gjorde sig i øvrigt gældende om ham som godsejer, hvor han var modstander af en del af landboreformerne. Hvor meget H.C. Andersen egentlig har været opmærksom på denne side af Moltkes personlighed, er umuligt at sige. Han kommenterer det på intet tidspunkt, men man må formode, at det næppe kan have været noget, han bifaldt, når man tænker på romanen "De to Baronesser", der netop udkom i revolutionsåret 1848. Ligesom i historien "Alt paa sin rette Plads" fra 1852 havde Andersen intet til overs for den gamle tids godsejere.

Allerede i 1833 stiftede H.C.

Andersen bekendtskab med Moltke, da han søgte om støtte til sin store udenlandsrejse. Ganske vist giver han i "Mit Livs Eventyr", hvor han beskriver sine kvaler med at overrække Frederik 6. sin ansøgning, indtryk af, at kongen var enerådende, når det gjaldt uddeling af midler fra Fonden ad usus publicos.¹ Men beslutningsprocessen var mere kompliceret, som det fremgår af et brev til vennen Chr. Wulff 25. januar 1833: "Jeg har været hos Ministrene Moltke og Møsting; vor Herre veed, de sagde mig Complimenter nok, de lode til at være interesseret for mig, men Ulykken er, der er kun faae Penge i Kassen og Mange, der skal reise."² På det tidspunkt regnede han med at få besked i løbet af få dage, men afgørelsen trak ud, og 14. marts skriver han til Odenseveninden Henriette

Hanck: "O, de sidste 6 Uger har været 6 Aar, man har tiltalt mig Giften draabeviis, jeg har faaet at vide om hver ny Hindring. Tænk, der var nogle og 40 som søgte, alle udmærkede Mennesker, kun en 10 Stykker kunde komme bort og de halve af disse havde alt bestemte Løfter fra forrige Aar. Collin, (Conferentsraaden) var ikke længer i Kommissionen, jeg havde altsaa ingen Talsmand, Eduard³ var for ung og ny der, til at have Indflydelse, jeg maatte altsaa vente alt af Ministerne Møsting og Moltke, som jeg var fremmed for. Ja, det var deilige Udsigter! Endelig er det afgjort: "*Jeg reiser!*" men det skal nu først til Kongen derfor maa *De og Deres Familie* for Guds Skyld ikke tale derom til Fremmede, thi Kongen kan jo forandre det, han pleier vel sjældent, men man har dog enkelte Exempler; derfor stille!"⁴ Det var med andre ord i realiteten Moltke og hans kollega, gehejmestatsminister J.S. Møsting, der havde det afgørende ord, hvorefter kongen konfirmerede deres beslutning, selv om Andersen åbnede op for muligheden af, at Frederik 6. kunne ændre den.

Heldigvis for Andersen fulgte kongen sine rådgiveres indstilling, og den 22. april 1833 forlod den unge digter København for at begive sig ud på den lange rejse til Tyskland, Frankrig, Schweiz, Italien og Østrig, der varede mere end et år og inspirerede ham til romanen "Improvisatoren" (1835), der blev hans store gennembrud. Fylt med indtryk af kunst og naturoplevelser kunne han alt i alt være tilfreds med udbyttet af rejsen, da han vendte hjem til Danmark i august 1834, hvor han naturligvis måtte takke dem, der havde gjort den mulig og som tilmed havde givet ham ekstra penge, da det bevilgede beløb var ved at slippe op. Den 18. august skri-

Constantin Hansen: Den grundlovgivende Rigsforsamling, 1861-65. Wikimedia Commons.

ver han således til Jette Hancks mormor, madam Iversen i Odense: “Grev Moltke og Ministeren Møsting underholdt sig saare længe med mig, bød mig at komme igjen.”⁵ Det sidste er der nu ikke noget, der tyder på, at Andersen gjorde, og da “Improvisatoren” udkom i foråret 1835, blev det heller ikke til et frieksemplar til Moltke. Først da andet oplag udkom i slutningen af juni 1837, blev han betænkt. H.C. Andersen var på det tidspunkt på rejse i Sverige, men den 20. juni anmoder han Edvard Collin hente 12 eksemplarer hos forlæggeren C.A. Reitzel, lade et af dem smukt indbinde og give det til Moltke. Samtidig beder han vennen fortælle, at Andersen er i Sverige og derfor ikke personligt kan overrække ham det.⁶

Senere på året, den 22. november, udkom Andersens tredje roman “Kun en Spillemand”. Denne gang måtte et par af

hans nærmeste venner, Jette Hanck og Jonas Collin, til gengæld undvære et frieksemplar, fordi han havde givet så mange væk til ansatte ved hoffet. Af et brev til veninden i Odense den 25. november fremgår det mellem linjerne, at det ikke var helt tilfældigt, at netop denne gruppe var blevet prioriteret. Andersen håbede nemlig at få en fast årlig understøttelse fra staten:

“Prindsesse Christian⁷ har jeg første Gang været presenteret for, paa Mandag skal jeg til Prindsen, Molke og Møsting, det er Vesitter jeg slet ikke holder af, skjøndt jeg alt er mældt og jeg altsaa gjør det af i en Snub; man vil have at jeg skal smede med denne Roman, og smede medens Jernet er – lunkent, der maa nu arrangeres noget siger min gode Ven Ørsted; Collin ryster imidlertid paa Hovedet.”⁸

Også digtervennen Ingemann i Sorø delte Ørstedes synspunkt bl.a. fordi en anden af ministrene, grev Conrad Rantzau-Breitenburg havde vist Andersen stor opmærksomhed efter at have læst hans romaner. Nu skrev han den 26. november til Andersen: "Rantzau Br. er bekjendt som en herlig ædel Mand; jeg veed Improvisatoren har gjort Indtryk paa ham; lad ham blot vide naar De indleverer Ansøgningen, og han vil upaatvivlelig understøtte den. Møstings Deeltagelse for Sagen er vist nødvendig; men det er ogsaa en Minister med Smag og Interesse for Poesie. Skriv ham til for at faae ham i Tale (for det falder lidt vanskeligt) og De skal see, han tager sig ogsaa af Sagen. Paa ham kommer det maaskee meest an, paa ham og Moltke Finantsministeren. Beed Rantzau og Collin tale med dem begge."⁹

At Rantzau-Breitenburg spillede en central rolle, når det gjaldt tildelingen af understøttelse til Andersen er en kendt sag, men som det fremgår, skulle sagen altså også igennem A.W. Moltkes hænder, og det var Finansdeputationen, hvor Jonas Collin i øvrigt sad, der foretog den endelige indstilling til kongen.

Sagen trak imidlertid ud, og Andersen begyndte at blive nervøs, da man nåede hen i april 1838. Den 3. april hedder det i et brev til Henriette Hanck: "Idag spørger Collin, Ministeren Moltke om han intet har hørt."¹⁰ Hvad svaret lød, ved vi ikke, men tre uger senere vender Andersen tilbage til sagen: "Hvad Rantzau Breitenburg angaaer da har han overleveret min Ansøgning, Kongen har sagt til Moltke at han ønskede at tale med Collin, som jo kjendte mig saa godt; Collin har ogsaa været hos ham og Kongen synes meget naadig stemt, men der er nok ingen Penge, – altsaa endnu er slet intet afgjort,

det gaaer ikke."¹¹ I slutningen af maj begyndte det endelig at lysne, og igen var det Odenseveninden, der fik en statusopgørelse: "jeg har meget Haab, men tal ikke derom, saavidt jeg veed er jeg indstillet til at erholde aarlig, det samme som Herts har faaet, nemlig 400 Rdlr. Kongen er godt stemt, Ministeren Moltke hilser mig venligt paa Gaden og siger mig imellem, naar vi tales ved, Behageligheder."¹²

På det tidspunkt var understøttelsen faktisk bevilget. Det var sket ved kgl. resolution to dage tidligere, og man kan godt undre sig over, at Andersen skriver, som han gør, for almanakken fortæller, at kabinetssekretæren J.P. Trap faktisk meddelte ham det den 26.¹³

Selv om Andersen og Moltke som nævnt udvekslede høfligheder, når de mødte hinanden, blev det dog først til et nærmere bekendtskab sidst på sommeren 1839, da baronesse Stampe inviterede Andersen til Nysø, som han havde gæstet første gang året før. Under opholdet var han bl.a. til en stor middag på Gisselfeld, hvor han mødte grev Moltke, der præsen-terede ham for sin hustru, Marie Elisabeth og inviterede ham til en stor fest på det nærliggende Bregentved dagen efter. Den 5. september hedder det i et brev til Jette Hanck: "Der kom vi da i Løverdags og saae et prægtigt Fyrværk brænde af, det skal have kostet 300 Rdlr., efter Bordet var Dands og da Thorvaldsen og jeg havde bestemt Søndagmorgen at tage med Dagvognen fra Rønnedekro, hvor vi ville overnatte, tilbød Greven os at overnatte hos sig; næste Morgen befordrede han os meget elegant til Kjøge, hvor Thorvaldsen, Lieutenanten Carl Stampe, og jeg skillingede sammen til en lukt Vogn og i denne rullede vi til Byen hvor vi indtraf Klokken 6."¹⁴

De næste par år omtales A.W. Moltke kun en enkelt gang. Det sker igen i et brev til Henriette Hanck. Den 20. februar 1840 beretter han, at han er gået fra det ene selskab til det andet bl.a. hos A.W. Moltke, der havde vinterbolig på hjørnet af Dronningens Tværgade og Bredgade, hvor nu Håndværkerforeningen har til huse.¹⁵

I sommeren 1842 ændredes H.C. Andersens forhold til familien Moltke, da han blev indbudt til det første egentlige ophold på Bregentved. Det blev oven i købet til to besøg, for det blev afbrudt af et besøg på Gisselfeld en uges tid midt i juli, ligesom det i øvrigt også blev indledt med et besøg på Gisselfeld. Men om eftermiddagen den 7. juli kørte Andersen fra den sidste herregård til Bregentved, hvor dagbogen fortæller, at han blev "særdeles vel modtaget", og samme dag var han på en køretur til Holtegaard, "et Bondested", som han kalder det, der tilhørte A.W. Moltkes søn Frederik, der sædvanligvis gik under navnet Fritz.¹⁶

Selve hovedbygningen på Bregentved var før Axel Bergs ombygning i slutningen af 1800-tallet langt fra så pompøs som nu, og det var derfor især parken, der gjorde indtryk på Andersen, som sammenlignede den med parker i England, som han i øvrigt først besøgte i 1847. Han skriver i dagbogen dagen efter ankomsten, at den er for stor for Danmark, hvad han så end mener hermed.¹⁷

Og den 9. juli rummer dagbogen en sammenligning, der forekommer endnu mere overraskende, fordi han pludselig mindes sit besøg på Capri i 1834: "Da jeg kom ind i den blaa Grotte var jeg som i en Feeverden, kun den lette Krusning paa Vandfladen ved Aabningen tydede paa den bevægede Sø udenfor. Noget

Frederik (Fritz) Moltke (1825-75). N.C. Hansen & Schou (Det Kongelige Bibliotek)

lignende føler jeg her; det er en Feehule, kun Bladenes Critik kommer som en Luftning til mig og minder om den urolige Sø ude."¹⁸ Kort sagt: "Jeg har det her greveligt godt", som han skrev i dagbogsnotatet den 8. juli. Så kunne det ikke blive bedre, selv om han et par dage senere fik en tandbyld.¹⁹ Den må dog hurtigt være gået over, for vi hører ikke mere om den. Til gengæld noterer han den 11. juli, da han har været ude at spadserere i parken, at han er sanselig stemt, "en Lidenskab i Blodet der næsten var dyrisk, en vild Trang efter en Qvinde for at kysse og omfavne, ganske som da jeg var i Syden. Hjemme blev Blodet roligere."²⁰

Umiddelbart efter at han åbenbart var faldet til ro, kørte han til Gisselfeld, hvor han blev tre dage, inden han vendte tilbage til Bregentved den 14. juli. Arbejde blev det ikke til. Dagbogen er til gengæld

fyldt med notater om køreture bl.a. til Karise Kirke med familien Moltkes pompøse gravkapel tegnet af arkitekten C.F. Harsdorff i nyklassicistisk stil, og ved samme lejlighed lagde man vejen omkring "Elverhøi" ved Hellested, "der er en Kjæmpegrav med to gamle Hvidtjørne tæt ved Veien paa en Hvedemark til Høiere".²¹

Opholdet varede til 2. august og ud over notaterne om de mange køreture i omegnen, giver dagbogen et fint indblik i tidens selskabelighed. Den ene dag laver Andersen blomsterlotteri, næste dag enderim, der gør stor lykke, og oplæsning blev det naturligvis også til. Vi hører dog ikke om, at han læste eventyr op, men den 19. juli læste han "Agnete og Havmanden". Desværre fortæller dagbogen ikke om tilhørernes reaktion.²²

Et par af højdepunkterne under besøget på Bregentved var den ældste datter Marias (1827-89) fødselsdag den 23. juli og grevinde Moltkes den 1. august. Han skriver 6. august om de festlige dage i et brev til Signe Læssøe, der med sin poetiske tone næsten er et eventyr i sig selv: "Paa Bregentved var jeg i tre Uger! Moltkes er de meest velsignede Mennesker man kan leve med. Grevinden gjælder for at være "fornem", men det er aldeles ikke Tilfældet! hun synes kun saa, just fordi hun har for lidt Tillid til sig selv, at hun tør ret indlade sig med Fremmede. Hun er den elskværdigste Moder! alene det om Aftenen, at see hende sige sine Børn god Nat, kan strax lære een hvor meget Hjerte hun har. Midt i den deilige Have tæt ved een af Kanalerne, hvor de deilige hvide Aakander groe, ligger et lille Barn[e]huus, saa stort at jeg netop kan staae derinde, her er Kabinet, Stue, Kjøkken og Spisekammer og Alt rigt og fuldstændigt udstyret; paa den ene af Børnenes Geburts-

dag spiieste vi Alle hernede, 12 Personer, saa hele Huset var fyldt, og vi spiieste paa smaae Talerkner, drak af smaa Glas, det var ganske i Barneverdenen, en Sang af mig blev sjunget, den endte saaledes:

Lille Huus i Træets Skygge
Ved den stille Aa,
Du, som rummer Barnets Lykke,
Mange Aar skal staae
Som et Eventyr i Lunden,
Som en Drøm i Morgenstunden.
Som *Marias* lille Rige;
Hil dig, Elskelige! -

[...] den første August var det Grevindens Fødselsdag! det var en deilig Aften; en Deel af Haven stod illumineret; paa Kanalerne var tændt Blus og et Par hundrede Tilskuere, fra Omegnen, bevægede sig i Haven."²³

Moltkes var åbenbart så glade for Andersens besøg, at de inviterede ham til at holde jul på Bregentved samme år. Helt så vellykket som sommeropholdet var det tilsyneladende ikke. Da han rejste derved den 22. december var vognen for det første nær ved at vælte, så Andersen måtte springe ud af vinduet, og dagen efter beklager han sig over, at han har ondt i foden og er lidt forkølet. Bedre blev det ikke selve juleaften, hvor han havde skrevet deviser. Almanakken fortæller, at han ikke var "ret livlig, phlegmatisk, hverdags."²⁴ Det ændrede sig ikke de følgende dage. Og dog! Det eneste brev, der findes fra opholdet, stilet til Edvard Collin juledag, giver et glimrende indtryk af, hvor splittet H.C. Andersen i virkeligheden kunne være: "Vi ere ikke mange her ude! her er mere stille end jeg havde troet og Veiret er slet ikke til at løbe i Skoven, desuagtet gjør jeg hver Formiddag en lille

Bregentved. Litografi efter forlæg af Ferdinand Richardt, 1845.

Tour og kommer da Hjem med Dynd op af Skafterne; det suser altid en halv Storm og man er omflagret af Ravne og Krager; inde i Værelserne er derimod hyggeligt og godt og jeg troer nok jeg vilde være, selv en Vinter, saaledes paa Landet, for ret aflukket fra den smaalige Verden at kunne læse og digte, men det skeer nu ikke i denne Verden.”²⁵

I august 1843 var Andersen igen gæst på Bregentved. Den 28. juli var grevinde Henriette Danneskiold-Samsøe på Gissel-feld død, og det kom til at sætte sit præg på opholdet. Han ankom ellers på grevinde Moltkes fødselsdag den 1. august, men i modsætning til året før, gik den meget stille af pga. sorgen over grevinde Danneskiold. H.C. Andersen havde det meste af første halvdel af året, 30. januar til 15. juni, været på rundrejse i Tyskland og Frankrig, hvor han bl.a. havde mødt

Heinrich Heine, Victor Hugo og den berømte franske skuespillerinde Rachel. Han var knap nok nået hjem, før han rejste til Fyn, og nu på hjemturen var han så nået til Bregentved. Det lange fravær fra hovedstaden og vennerne kom til at præge opholdet, som det fremgår af et brev til Jonas Collin den 5. august: “Man har det, som De nok veed, særdeles godt paa Bregentved, Familien her er saa venlig og god, Naturen saa smuk og man lever jo meget godt, dog begynder jeg stærkt at længes efter Byen, ikke for Husenes Skyld, ikke for al den smaalige Snak og Vrovleri der er, men for at see mit egentlige Hjem og mine Kjære der, jeg længes efter Dem og Deres!”²⁶ Det gjorde det ikke bedre, at Andersen blev forkølet. Igen var det Jonas Collin, han aflagde rapport til. Den 11. august skriver han: “De sidste fire Dage har jeg været meget forkjølet, ja det

i en Grad, som jeg ikke har prøvet det i mange Aar, dertil kommer en skrækkelig Hovedpine; endnu er jeg ikke ganske helbredet og drikker hver Aften Hylde-thee; i forgaars laae jeg den halve Dag; jeg har faaet dette Smæk ved de mange Toure, der alle ere smukke, men ende efter Midnat og da har jeg ei havdt Reisetøi nok paa; det værste fik jeg forleden, da jeg af Fritz [dvs. Frederik Moltke] hørte om et nyt Arrangement ude i Markerne, nemlig "Engvandingen", jeg havde Lyst at see det og vi kjørte begge derud; det Hele interesserede mig meget, men jeg havde tynde Støvler og fik ganske vaade Fødder."²⁷

Almanakken fortæller ikke, om Andersen nåede at blive rask, inden han rejste til København den 14. august, for han havde også nået at få en plet på næsen den 8. august, hvor han desuden noterer, at han led af hovedpine, som ikke var blevet bedre næste dag.²⁸ Det afskrækkede ham dog ikke fra at holde jul på Bregentved for anden gang. Andersen var netop i denne periode meget optaget af kærligheden mellem Jonas Collins barnebarn Jonna Drewsen og Henrik Stampe fra Nysø, og det fylder hans kortfattede almanakoptegnelser, der i realiteten blot fortæller, at han skrev julevers og var optaget af schattenspiel, dvs. skyggespil og en komedie 1. juledag. Heller ikke denne gang var han imidlertid i julestemning. Et brev til Edvard Collin den 28. december tegner et billede af den store modsætning mellem den glade værtsfamilie og den ensomme digter: "herude var rigt og levende, jeg var dog ikke i Humeur, mine Kjære opfyldte mig saa forunderligt, som om det var den sidste Juul jeg her paa Jorden skulde opleve og være endnu længer fra Dem den Juul, som kommer! der gik saamange Tanker gjennem mit Hoved; et Par af mine

Allerkjæreste tænkte jeg paa, da jeg sad ene paa mit Kammer medens de derovre tændte Lysene paa Juletræet; jeg kom til at græde! men min Tanke fæstede sig paa Gud, saa levende; saa velsignet, som De veed vi kunne have Øieblikke, hvori vi kunne det, og jeg følte Trøst og Mod!"²⁹

Helt mislykket kan julen nu ikke have været. Tre dage senere fik Henriette Wulff en rapport: "Det er nu den kjære Juletid, jeg har tilbragt Dagene herude, hvor De veed at Alt er rigt og prægtigt! [...]"

Juledag havde vi Komædie herude, der blev lavet i en hast, Plakaten forkyndte: En usædvanlig skjøn Juleforestilling, aldrig før seet paa denne Maade, uden al Prøve, saa at Publicum ret kan vente sig noget[;] først Skyggespil bestaaende af Liniedands og en romantisk forslidt Pantomime i een Act betitlet "De faae hinanden eller den lykkelige Mavepine". Dernæst "Kjærlighed" pillet ud af Ørkenens Søn."³⁰

I sommeren 1844 var Andersen i Tyskland, og da han kom hjem, blev han inviteret over til Christian 8. og dronning Caroline Amalie, der holdt ferie på Føhr, og herfra tog han videre til Augustenborg, så det blev ikke til noget besøg på Bregentved den sommer. Men da julen kom, tog han endnu en gang ned til Moltkes. Vi kender kun til opholdet, der varede fra den 23. til den 30. december, fra almanakken. Lillejuleaften læste han "Sneedronningen", som netop var udkommet i "Nye Eventyr. Anden Samling" to dage tidligere. Det har han sikkert gjort godt, men man ville nu hellere have vidst, hvordan det gik 1. juledag, hvor man traditionen tro spillede komedie. Denne gang var Holbergs "Jeppe paa Bjerget" på plakaten, og det må have været et særpræget syn at se Andersen i rollen som Nille!³¹

I sommeren 1845 var Andersen for sidste gang på Nysø. Gennem årene havde han altid haft et anstrengt forhold til baronesse Stampe pga. hendes opførsel, og ved sin afrejse den 15. juni erklærede han åbent og ærligt, at han ikke ville komme der mere. Han fortsatte til Bregentved, hvor han ifølge et brev til Jonas Collin dagen efter ankomsten håbede "at faae Rolighed i Blodet, faae mit gamle Gemyt igjen og blive glad"³² Det lykkedes tilsyneladende. Almanakken fortæller i og for sig ikke ret meget om opholdet, men ved afrejsen den 23. juni samlede han sine indtryk i et brev til Henriette Collin: "her paa Bregentved er det som levede jeg i enhver Henseende i Hjertet af Danmark, her ere milde, venlige Mennesker og en Skov-Natur, som jeg intet andet Sted har seet Mage til. Især elsker jeg disse store, solbelyste grønne Enge midt inde i Skoven, disse grønne Udstrækninger hvor Hjort og Raa springe saa svævende afsted, standse og lytte med kloge Øine; jeg kan hele Timer gaae i stille Beskuelse, men de Timer haaber jeg ere ikke tabte, de virke, som Sollyset paa Daguereotypens Flade, det troe Billede inddrækkes og bliver staaende."³³

Allerede et par måneder efter var han tilbage på Bregentved, denne gang i anledning af grev Moltkes fødselsdag den 25. august, hvor der for en gangs skyld under opholdet, der varede til den 31., blev tid til at digte. Dagen før afrejsen endte og renskrev han nemlig "Stoppenaalen", som Thorvaldsen havde opfordret ham til at skrive nogle år tidligere.³⁴

Julen 1845 tilbragte H.C. Andersen i Berlin, men året efter var han som sædvanlig gæst hos Moltkes. Han skrev tilsyneladende ikke nogen breve under opholdet, der varede fra den 23. til 31. de-

cember, og bortset fra en "Byldt i Enden", som han havde inden afrejsen, og som var til "stor Pine" juleaften samt resulterede i en "Qvalfuld Juledag", hvor han også noterer, at den er på størrelse med et æg, hæfter man sig især ved den 30. december, hvor det hedder: "Iaftes reiste Excellence. Var her til Middag, han er flau og rask paa det."³⁵ Sædvanligvis er Andersen yderst diskret, når det gælder omtalen af sine værtsfolk, og man finder som følge heraf stort set heller ikke noget om hans indtryk af A.W. Moltkes personlighed som sådan. Derfor spørger man sig selv, hvad han egentlig mener, og er det virkelig Moltke, han taler om?

De næste par år blev det kun til de sædvanlige besøg i julen, hvor han som altid skrev deviser og ellers simpelthen holdt fri og nød livet, så godt som netop Andersen kunne gøre det for forkølelser osv.

Der er ingen tvivl om, at familien Moltke satte pris på H.C. Andersen. De sås også, når de opholdt sig i København. I 1848, hvor A.W. Moltke ellers var en travl mand, efter at han var blevet premierminister, var Andersen f.eks. med familien på en udflugt til Frederiksdal i anledning af grevindens fødselsdag,³⁶ og tre uger efter betroede han Ingemann, at han den 22. august var inviteret med til Moltkes sølvbryllup, der ellers skulle fejres i stilhed.³⁷ Han holdt selvfølgelig også jul på Bregentved, hvor han selv skriver, at han dovnede. I øvrigt hæfter man sig ved, at han noterer, at Moltkes havde to juletræer med Dannebrog i toppen. Det var jo krigsåret, så nationalfølelsen var stærk. Og som altid bidrog Andersen til underholdningen. 1. juledag læste han "Svinedrengen" op, inden man opførte hans vaudeville "En Nat i Roskilde".³⁸

Gisselgård Kloster. Radering af S.H. Petersen efter forlæg af Ole Jørgen Rawert, 1800.

Vi ved, at H.C. Andersen igen var gæst på Bregentved i julen 1849, men intet om, hvornår han kom eller rejste, og der er heller ikke bevaret nogen breve fra opholdet, der blev hans sidste i A.W. Moltkes levetid.

Det var i øvrigt under et af disse ophold, at Andersen havde en nærmest mirakuløs oplevelse, som befæstede ham i hans tro på et liv efter døden. Da han en morgenstund spadserede i parken, hvor der lå et tyndt lag sne, skrev han tankeløst med stokken i sneen:

“Udødelighed er som Sneen,
Imorgen kan man ikke see’en.”

De følgende dage blev det tøvejr og atter frost. Da han igen kom hen til stedet, var al sneen smeltet bortset fra en lille plet og tilbage stod kun ordet “Udødelighed”.

“Jeg blev dybt greben ved dette Tilfældige, og min levende Tanke var: Gud, min Gud, jeg har aldrig tvivlet!” fortæller han i “Mit Livs Eventyr”.³⁹

I november 1850 døde Moltkes søn Joachim, der var sekondløjtnant i husarerne, af tyfus, og derfor blev han sandsynligvis ikke inviteret i julen. Til gengæld var det Andersen, der måtte takke nej tre år senere, formodentlig fordi invitationen kom for sent, idet han fortæller Ingemann, at han var bundet til byen af tidligere modtagne indbydelser.⁴⁰

Bortset fra et brev 19. marts 1854 igen til digtervennen i Sorø, hvor Andersen skriver, at han føler sig gennembanket, fordi han siden nytår har været på 6 maskerader samt til bal hos bl.a. Moltkes,⁴¹ nævnes familien ikke de følgende fem år. Men 16. februar 1859 noterer han, at han har besøgt A.W. Moltke, og fire

dage senere er han til middag hos ham i København.⁴² Forbindelsen har med andre ord ikke været afbrudt, men en af forklaringerne på, at forbindelsen mere eller mindre er gledet ud, kunne være, at Moltkes hustru, Marie Elisabeth døde den 15. januar 1851. Ofte var det kvinderne, der stod bag invitationerne til Andersen, og Moltke var efter sin afgang som premierminister i 1852 stadig travlt beskæftiget i politik som medlem af Landstinget frem til 1860 og Rigsrådet til 1861.

Den 15. januar 1864, midt i den højspændte politiske situation og kun et par uger før krigen 1864 brød ud, døde A.W. Moltke. H.C. Andersen omtaler overhovedet ikke dødsfaldet i sin dagbog, og intet tyder heller på, at han overværede begravelsen. Det eneste vidnesbyrd om det, finder man i et brev til Dorothea Melchior dagen efter: "Gamle Grev Wilhelm Moltke Bregentved er død igaar, han havde, saavidt jeg veed, Kræft i Ansigtet."⁴³ Formuleringen og den næsten kølige tone kunne på den ene side tyde på, at han ikke har haft forbindelse med sin gamle ven og velynder i længere tid. På den anden side skal forklaringen måske søges i den politiske situation, som optog ham, så meget andet blegnede.

Ved faderens død overtog sønnen Frederik Moltke godset. Han var født i 1825, så H.C. Andersen havde kendt ham siden hans unge år, og han havde åbenbart arvet faderens sympati for den berømte digter. I marts 1870 var han f.eks. inviteret til bal hos Moltkes i Bredgade.⁴⁴ Men først i 1874 blev den nu syge og svækkede Andersen igen inviteret på et sommerophold på Bregentved. Den 23. maj var han taget til Holsteinborg, og det var egentlig planen, at han herfra skulle fortsætte til Bregentved, men opholdet blev forlænget,

og det endte med, at han tog tilbage til København og ud til Melchiors på Rolighed den 18. juni. Først den 3. juli tog han endelig med toget til Haslev, hvor hans tidligere overbo i Nyhavn, Erik Oksen, der var huslærer på Bregentved, hentede ham. Besøget, der kun skulle have været otte dage, kom imidlertid til at strække sig helt frem til den 27. juli, ikke mindst fordi Andersen befandt sig godt. Alligevel var der noget vemodigt over det, som klarest kommer til udtryk i et brev til fru Melchior den 12. juli: "Veiret vedbliver at være varmt og godt, jeg føler mig vel herude og har Fornemmelsen af at jeg er en velkommen Gæst, men min Musa vil ikke besøge mig, det er sørgeligt! Christian Winther paastod engang at naar en Digter kom til en vis Alder, da var han færdig, jeg vilde ikke troe det! Jeg har jo været syg og er vel ikke ganske opfrisket i Sundhed. Eventyr falde mig ikke ind! det er som havde jeg udfyldt hele Cirkelen med Eventyr Radier tæt ved hinanden. Gaaer jeg i Haven mellem Roserne – ja hvad have da ikke allerede de og selv Sneglene fortalt mig! seer jeg det brede Aakandeblad, da har Tommelise allerede paa det endt sin Reise. Lytter jeg til Vinden – den har fortalt om Waldemar Daae og veed Intet bedre. I Skoven under de gamle Ege, maa jeg erindre at det gamle Egetræ forlængst har fortalt mig sin sidste Drøm. – Jeg faaer saaledes ingen nye, friske Indtryk og det er trist."⁴⁵

Sorgen over manglen på inspiration blev dog straks og typisk for Andersen afløst af en heftig vrede, da han fik et brev fra Amerika, der fortalte, at amerikanske børn havde samlet penge ind til ham som afbetaling på den gæld, de følte, de stod i til ham for hans eventyr. Andersen kunne slet ikke se det smukke i tanken. Han betragtede det som en almisse. Han var

Obelisk i Bregentved Slotspark. (Foto: Kirsten Drejer)

hverken fattig eller dårligt stillet og glemte paradoksalt nok, at han få dage tidligere havde skrevet til Edvard Collin, der administrerede hans formue, for at forhøre sig om sin økonomi, fordi han var bange for, at han kom til at mangle penge, hvis han levede tolv år til, skønt han i realiteten var millionær i vore dages penge og desuden havde sin understøttelse fra staten.⁴⁶

Den 2. april 1875 blev H.C. Andersen fejret efter alle kunstens regler i anledning af sin 70-års dag, og det var egentlig planen, at han skulle være rejst til Bregentved den 11. juni. Men samme dag blev Frederik Moltke udnævnt til udenrigsminister i ministeriet Estrup, og derfor blev besøget udsat. Den sygdomssvækkede digter tog i stedet ud til Rolighed. Endnu den 17. juni talte han i et brev til den unge Jonas Collin om, at han var ventet hos Moltkes et par dage efter, men tilføjede så resigneret: "at komme der i de første Dage er der ikke Tale om."⁴⁷ Det blev ved snakken. Den 4. august 1875 døde han på Rolighed.

Var opholdene på Bregentved på den ene side i det store og hele ensbetydende med ferietid, hvor Andersen lod pennen hvile, var det på den anden side i realiteten her, han lagde grunden til sin verdensberømmelse. Den 4. juli 1842 havde Andersens vaudeville "Fuglen i Pætræet" premiere på Det Kongelige Teater. Selv var han af gode grunde ikke til stede, fordi han netop da var på besøg på Gisselfeld. Til gengæld overværede Christian Danneskiold-Samsøe premieren og gratulerede næste dag Andersen med stykket, som ifølge hans udsagn havde vundet meget bifald. Andersen var dog ikke helt

sikker på, at den unge stamherre fortalte den fulde sandhed og fik også lirket ud af ham, at der var blevet hysset. Uagtet han ikke ville det, blev H.C. Andersen forstemt og drev om i skoven og på marken, og her fik han ifølge dagbogen pludselig "Idee til "Historie om en And", det hjalp lidt paa Humeuret."⁴⁸ Tre dage senere tog han videre til Bregentved, hvor han den 8. noterer: "Svanerne have Unger og ere meget irritable."⁴⁹ Den 11. juli rejste han igen til Gisselfeld, hvor han under en tur til Holmegaards Glasværk den 13. fik et naturindtryk, som han senere udnyttede i eventyret: "Hvilken Afvexling i Naturen; den grønne Havre, det gule Korn, Høet i Stakker, Storke ved Sumpene."⁵⁰ Igen tilbage på Bregentved noterer han den 16. kun ordet "Andejagt".⁵¹ I de følgende dage lagrede de små episoder sig, og den 26. juli hedder det endelig: "Begyndt igaar paa Svaneungen."⁵² Det tog dog sin tid, før eventyret var færdigt. Mere end et år gik der, før han endelig noterer i almanakken den 7. oktober 1843: "Endt Eventyret Svaneungen."⁵³ Helt færdig var han dog ikke. Fra første færd stod det klart, at Andersen ville skrive et eventyr om kombinationen and-svane, men med titlen "Svaneungen" var der jo ikke noget overraskelsesmoment for læseren. Det kom, da han i løbet af oktober fandt den endelige titel "Den grimme Ælling", der blev trykt i "Nye Eventyr. Første Bind. Første Samling", som udkom den 11. november 1843. Naturoplevelserne på Bregentved havde dermed været medvirkende til at sikre H.C. Andersen den berømmelse, han altid havde tragtet efter.

Noter

- 1 *Mit Livs Eventyr*. Revideret Tekstudgave ved H. Topsøe-Jensen. I. Kbh. 1951. 122f. (herefter: MLE).
- 2 Kirsten Dreyer (udg.): *H.C. Andersen og familien Wulff. En samling breve 1823-1875*. I. Kbh. 2010. 88f. (herefter BWulff).
- 3 Edvard Collin, der 1832 havde efterfulgt sin fader og Andersens velgører, Jonas Collin som sekretær i Fonden ad usus publicos.
- 4 Svend Larsen (udg.): *H.C. Andersens Brevveksling med Henriette Hanck. 1830-1846*. (Anderseniana IX-XIII, 1941-46). 64 (herefter BHH)
- 5 *Breve fra Hans Christian Andersen*. Udg. af C.St.A. Bille og Nikolaj Bøgh. I. Kbh. 1878. 257.
- 6 *H.C. Andersens Brevveksling med Edvard og Henriette Collin*. Udg. af C. Behrend og H. Topsøe-Jensen. I. Kbh. 1933. 266 (herefter BEC)
- 7 Prinsesse Caroline Amalie gift med den senere Christian 8.
- 8 BHH 207.
- 9 Kirsten Dreyer (udg.): *H.C. Andersens brevveksling med Lucie og B.S. Ingemann*. I. Kbh. 1997. 138 (herefter BIngemann)
- 10 BHH 227.
- 11 Ib. 234.
- 12 Ib. 254.
- 13 Helga Vang Lauridsen og Kirsten Weber (udg.): *H.C. Andersens Almanakker 1833-1873*. Kbh. 1990. 18 (herefter Almanakker).
- 14 Ib. 370.
- 15 Ib. 430.
- 16 *H.C. Andersens Dagbøger 1830-1875*. Udgivet af Kåre Olsen og H. Topsøe-Jensen. II. Kbh. 1973. 275 (herefter Dagbøger).
- 17 Ib.
- 18 Ib.
- 19 Ib. 276.
- 20 Ib.
- 21 Ib. 281.
- 22 Ib. 279.
- 23 Kirsten Dreyer: *H.C. Andersens brevveksling med Signe Læssøe og hendes kreds*. I. Kbh. 2005. 244.
- 24 Almanakker 96.
- 25 BEC I 327.
- 26 *H.C. Andersens Brevveksling med Jonas Collin den Ældre og andre Medlemmer af det Collinske Hus*. Udgivet af H. Topsøe-Jensen under Medvirken af Kaj Bom og Knud Bøgh. I. Kbh. 1945. 222 (herefter BJC).
- 27 Ib. 226.
- 28 Almanakker 107.
- 29 BEC I 350.
- 30 *H.C. Andersen og Henriette Wulff. En Brevveksling* ved H. Topsøe-Jensen. I. Odense 1959. 350f.
- 31 Almanakker 141.
- 32 BJC I 266.
- 33 BEC II 20f.
- 34 Almanakker 157.
- 35 Ib. 185f.
- 36 BWulff. I 206.
- 37 BIngemann I 231.
- 38 Dagbøger III 294.
- 39 MLE II 131.
- 40 BIngemann II 317.
- 41 Ib. 326.
- 42 Almanakker 271.
- 43 Niels Oxenvad (udg.): *H.C. Andersens brevveksling med familien Melchior*. I. Odense 2007. 93.
- 44 Ib. II 435, 439.
- 45 Ib. 770.
- 46 BEC IV 300f.
- 47 Kirsten Dreyer (udg.): *H.C. Andersen og Jonas Collin den yngre. En brevveksling 1855-1875*. Kbh. 2001. 208.
- 48 Dagbøger II 273.
- 49 Ib. 275.
- 50 Ib. 277.
- 51 Ib. 278.
- 52 Ib. 284.
- 53 Almanakker 111.

